

DĚJINY PRAVĚKU PRO HISTORIKY – OKRUH OTÁZEK KE ZKOUŠCE

Důležité pojmy

Úvod do archeologie

Archeologie, její podobory (např. archeologie experimentální, archeologie letecká apod.) a příbuzné vědní obory (antropologie, religionistika, palynologie, petrografie, osteologie aj.); archeologické prameny; archeologická kultura; artefakt; pravěk (prehistorie); raná doba dějinná (protohistorie); metody archeologického výzkumu (prospekce, exkavace); metody prospekce (povrchové sběry, detektory kovů, letecká prospekce, geofyzika); metody datování (chronologie absolutní x relativní, stratigrafie vertikální x horizontální, typologie, analogie); metody absolutní chronologie (zvláště radiokarbonová metoda, dendrochronologie); v pravěku využívané suroviny (především kámen, keramika, kovy a jejich základní druhy) včetně specifických (např. jantar, švartna aj.); Christian Thomsen a periodizace pravěku; archeologické organizace v ČR (ústavy, muzea apod.); významné osobnosti české archeologie (zejména F. Palacký, J. E. Vocel, J. L. Píč, L. Niederle, J. Eisner, J. Filip, J. Böhm, J. Neustupný); významné osobnosti moravské archeologie (zejména J. Wankel, I. L. Červinka, K. Absolon, E. Šimek, J. Poulík)

Antropogeneze

Přírodní prostředí (glaciály x interglaciály; pleistocén x holocén); kreacionisté x evolucionisté; Charles Darwin; australopitekové (jejich základní formy – archaičtí: a. anamensis, a. afarensis; gracilní: a. africanus, robustní: paranthropové) + významní badatelé (Leakeyovi, R. Dart); vývojová řada člověka (homo habilis, homo ergaster, homo erectus, homo heidelbergensis, homo neanderthalensis, homo sapiens)

Paleolit a mezolit

Hlavní archeologické kultury: oldowan (časný paleolit), acheuléen (starý paleolit), moustérien (střední paleolit), aurignacien, gravettien (resp. pavlovien) a magdalénien (mladý paleolit); přechod mezi středním a mladým paleolitem (homo neanderthalensis x homo sapiens; tři archeologické kultury: bohunicien, szeletien a aurignacien); štípaná kamenná industrie (základní suroviny – rohovec, pazourek, silicít, radiolarit, obsidián; základní typologie – pěstní klíny, drasadla, škrabadla, rydla, hroty, vrtáčky; základní technologie – valounová, úštěpová, čepelová); pohřby v paleolitu se zaměřením na pavlovien; doklady obydlí; světové priority moravského pavlovienu (nejstarší keramika a otisky textilu); pleistocénní umění (mobilní x imobilní, plastiky x rytiny, využívané materiály, témata); pozdní paleolit a mezolit + změny s těmito obdobími spojené (oteplování klimatu, mikrolitizace štípané kamenné industrie, doklady existence malých pohřebišť, zvýšený výskyt předmětů z organických materiálů)

Neolit

Hlavní znaky neolitu; doklady pěstování obilovin (kamenné zrnotěrky, kamenné čepelky se srpovým leskem); broušená kamenná industrie (základní typologie – klíny, sekery,

sekeromlaty); neolitická sídliště (domy, pece a studny); doklady textilnictví (přesleny a závaží tkalcovských stavů); charakteristika základních kultur s lineární, vypíchanou a moravskou malovanou keramikou (lengyelská kultura); bukovohorská kultura; neolitická figurální plastika; rondely

Eneolit

Charakteristiky základních kultur (nálevkovité poháry, kanelovaná keramika, jevišovická a řivnáčská kultura, šňůrová keramika, zvoncovité poháry); přehled měděných artefaktů (zbraně, nástroje, šperky); muž z ledovce (Ötzi); megality

Doba bronzová

Časový vývoj s přehledem základních kultur (únětická kultura, protourbánní civilizace – kultury věteřovská a otomanská, mohylové kultury, kultury doby popelnicových polí – knovízská, lužická, velatická, slezská, podolská); vývoj pohřebního ritu v době bronzové; výroba a zpracování bronzu; přehled bronzových artefaktů; předmincovní platidla (hřivny, žebra); doklady dálkových kontaktů střední Evropy s mykénskou civilizací; charakteristika doby popelnicových polí (datace, kulturní okruhy + jednotlivé kultury, sídliště, pohřební ritus, keramická a kovová industrie); Kimmeriové

Starší doba železná (halštatská)

Doklady dálkových obchodních kontaktů se Středomořím; tři kulturní okruhy + jednotlivé kultury (bylanská, horákovská a platěnická); Býčí skála (nálezová situace a její interpretace); Etruskové; Skýtové

Mladší doba železná (laténská)

Keltové (původní sídla, expanze, písemné zprávy o Keltech od antických spisovatelů – Gaius Iulius Caesar: *Zápisky o válce galské*); Bójové (Bojohemum); vývoj pohřebního ritu; keltské válečnictví; laténská keramika (tvary, výzdoba); keltské šperky; oppida; keltské mincovnictví

Doba římská

Germáni (zvláště Markomani a Kvádové); vztahy mezi Germány a Římany; Marobudova říše; markomanské války; pohřební ritus Germánů a jejich hmotná kultura (keramika, šperky, zbraně); germánská sídliště; římské importy v germánském prostředí; výzbroj římského legionáře; nemobilní památky po Římanech ve střední Evropě (pochodové tábory); písemné (Velleius Paterculus – zprávy o tažení Římanů proti Marobudovi, Publius Cornelius Tacitus – spis *Germania*) a epigrafické (nápis na skále v Trenčíně) památky; Noricum; Panonie

Doba stěhování národů

Bohaté kostrové hroby (Smolín, Blučina, Žuráň); Hunové; Langobardi

Raný středověk

Hmotná kultura prvních Slovanů (keramika, sídliště, pohřební ritus); Avaři; Sámova říše; slovanská hradiska (předvelkomoravská a velkomoravská); velkomoravská církevní architektura; hmotná kultura na Velké Moravě (keramika, šperk, zbraně); Frankové; Maďaři; kultura raně přemyslovských Čech (hradiska, církevní stavby – Budeč, Levý Hradec, Praha)

Důležité pojmy

Diluvium (pleistocén), industrie, retuš, mikrolit, kopytovitý klín, spondylový šperk, volutová keramika, venuše, nátepní destička, fasetovaný sekeromlat, inkrustace, nákolní stavba, hradisko, mohylník, dolmen, tulej, toreutika, metalurgie, kadlub, odlévání do ztracené formy, depot, faléra, cista, situla, ataše, etážovitá nádoba, pithos, nomád, bimetalická dýka, kurhan, druidové, torques, numismatika, duhovka, biatec, murus gallicus, antika, plaňanský pohár, limes romanus, castrum, kastel, hypocaustum, terra sigillata, pilum, spatha, sax, doba hradištní, (polo)zemnice, keramika pražského typu, kaganát, lité pásové garnitury, blatnicko-mikulčický horizont, bazilika, rotunda, hřívna, stylus, kaptorga, gombík, nákončí, granulace, filigrán, tauzie, vrubořez, bradatice, ocílka, denár, esovitá záušnice, žernov

Významné lokality

Evropa: Altamira, Lascaux, Carnac, Avebury, Stonehenge, Hallstatt, Vix, La Tène, Bibracte, Gundestrup, Vindobona, Carnuntum, Aquilea, Aquincum

Čechy: Přezletice, Bečov, Bylany u Kutné Hory, Milavče, Hradiště u Písku, Duchcov, Stradonice, Závist, Mšecké Žehrovice, Dobřichov, Březno, Klučov, Želénky, Libice nad Cidlinou

Morava: Stránská skála, jeskyně Šipka, Kůlna a Pekárna, Mladečské jeskyně, Dolní Věstonice, Předmostí u Přerova, Mohelnice, Těšetice-Kyjovice, Vedrovice, Hluboké Mašůvky, Starý Zámek u Jevišovic, Blučina (Cezavy u Blučiny), Lovčičky, Brno-Obřany, Býčí skála, Staré Hradisko, Mušov, Smolín, Žuráň, Staré Zámky v Brně-Líšni, Mikulčice, Pohansko u Břeclavi, Staré Město, Sady u Uherského Hradiště

Slovensko: Gánovce, jeskyně Domica, Svodín, Devínská Nová Ves, Zemiansky Vrbovok, Blatnica